

Հայաստանի բարձրագույն
կրթության համակարգում
բարևարելության ամրապնդում և
կոռուպցիայի դեմ պայքար

Համաժողովի
գեկույց
նոյեմբերի 16-17,
2015թ.

Աշխատում ենք միասին՝
բարեկամելու բարձրագույն կրթության որակը

Միլիցա Պոպովիչ՝ Գլխավոր գեկույցող

**Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Ներածություն

«Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում բարեվարքության ամրապնդում եվ կոռուպցիայի դեմ պայքար» ծրագիրը ֆինանսավորվում է Եվրոպական Միության և Եվրոպայի Խորհրդի կողմից Արևելյան գործընկերության երկրներում 2015-2017 թվականներին գործընկերության համագործակցության շրջանակի ներքո: Ծրագրի ընդհանուր նպատակն է Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն կրթության համակարգում բարեվարքության ամրապնդումն ու կոռուպցիայի դեմ պայքարը՝ գործող մասնագետների համար նախատեսվող կանխարգելիչ և բարեվարքության մեխանիզմների մշակմանը աջակցելու և Հայաստանի բարձրագույն կրթության ոլորտում արդյունավետ կառավարումն ամրապնդելու միջոցով: Լինելով առաջին կրթական ծրագիրը Հայաստանում Եվրոպայի Խորհրդի գրասենյակում՝ ծրագիրը հատուկ կարևորություն ունի:

Համաժողովը տեղի է ունեցել Ծաղկաձորում, 2015 թվականի նոյեմբերի 16-ին և 17-ին: Այն միավորել էր 100 մասնակից՝ Հայաստանի կրթության և գիտության նախարարության, Արդարադատության նախարարության, քաղաքացիական հասարակության, համալսարանների ներկայացուցիչներից մինչև ուսանողության ներկայացուցիչներ, և այլն:

Համաժողովը բացեց Հայաստանի կրթության և գիտության նախարարության փոխնախարար տիկին Կարինե Հարությունյանը, իսկ ողջույնի ելույթներ ունեցան Հայաստանի կրթության և գիտության նախարար պարոն Արմեն Աշոտյանը, Հայաստանի Հանրապետությունում Եվրոպական միության պատվիրակության ղեկավար, նորին գերազանցություն դեսպան Պյոտր Անտոնի Սվիտալսկին և Երևանում Եվրոպայի Խորհրդի գրասենյակի ղեկավարի տեղակալ տիկին Նաիրա Ավետիսյանը: Ողջույնի ելույթներում կրկնվում էր այն միտքը, որ պետք է ուժեղ քաղաքական կամք դրևորել Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում կոռուպցիայի դեմ պայքարում

արդյունավետ միջոցառումներ իրականացնելու և լուրջ բարեփոխումներ նախաձեռնելու համար: Դրանցում ընդգծվում էր պարզ հայտարարություններից գործողությունների կոնկրետ ծրագրերի անցնելու անհրաժեշտությունը՝ ռիսկերը նվազեցնելու և մարտահրավերներին հակազդելու միջոցով և այս համաժողովը նպատակ ուներ սահմանելու հնարավոր ուղղությունները:

Եվրոպայի Խորհրդից տիկին Կատյա Դոլգովա Դրեյերը և Լիանա Ամիրբեկյանը ներկայացրին ծրագրի նպատակները, թեմաներն ու ակնկալվող արդյունքները: Ծրագիրը միավորում է Հայաստանի Հանրապետության կրթության ու գիտության նախարարության, ինչպես նաև Արդարադատության նախարարության ներկայացուցիչներին, համալսարանի աշխատակազմը և մասնավոր և պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողներին և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին: Դրա նպատակն է էթիկայի տիպային կանոնագիրք մշակել ուսումնական ոլորտի մասնագետների և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների համար, թափանցիկություն և հաշվետվողականություն խթանելու նպատակով մշակել ծրագրային գործիքների լրակազմեր և բարեփոխումների ու իրավական համակարգի համար առաջարկությունների փաթեթ այդ թվում՝ իրականացնել վերապատրաստման մի շարք դասընթացներ, ուսումնական սեմինարներ, համաժողովներ, իրազեկությունը բարձրացնելուն ուղղված միջոցառումներ և հավասարը հավասարին մեթոդով ուսումնական այցեր: Ծրագրի կարևոր ձեռքբերումներից են, ի թիվս այլնի, Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգի բարեվարքության վրա ազդող գործոնների ռիսկի վերլուծության մշակումը և «Բարձրագույն կրթության մասին» օրենքի նախագծի ընթացիկ վերանայումը: Ծրագրի և դրա մոտեցումների վերաբերյալ աշխույժ քննարկումները գերազանց ներածություն էին դրան հաջորդող մեկուկես օրվա ընթացքում կարծիքների բեղմնավոր փոխանակման համար:

Զեկույցում ամփոփ կշարադրվեն բոլոր ելույթները, քննարկումներն ու եզրակացությունները՝ ըստ իրենց թեմատիկ կառուցվածքի: Սկզբում մենք ամփոփ կներկայացնենք, թե ինչպես են համաժողովի մասնակիցները ըմբռնել բարեվարքություն և կոռուպցիայի հասկացությունների իմաստը, ինչին կհաջորդի Հայաստանի հատուկ

համատեքստում առկա ամենակարևոր ու անհետաձգելի մարտահրավերների ամփոփ նկարագիրը: Դրանից հետո մենք կամփոփենք այն մարտահրավերները, որոնց բխվում է Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքը բարեվարքության և կոռուպցիայի ոլորտում: Վերջին, թերևս ամենակարևոր գլուխը ընթերցողի ուշադրությունը կկենտրոնացնի այն փաստի վրա, թե ինչպես են ծրագրի շահառուների երեք խմբերը՝ պրոֆեսորադասախոսական կազմը, ուսանողներն ու որակի ապահովման հաստատությունները պատկերացնում առաջընթացի հնարավոր քայլերը:

Բարեվարքությունն ու կոռուպցիան հասկանալը

Պրոֆեսոր Յան Կ. Սմիթը, Արևմտյան Շոտլանդիայի համալսարանի կրթության դպրոցի կրթություն առարկայի դասախոս, իր ծրագրային ելույթում ներկայացրեց Եվրոպայի խորհրդի՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի հիմնական համակարգը՝ Եվրոպայի խորհրդի՝ կրթության ոլորտում էթիկայի, թափանցիկության և բարեվարքության համաեվրոպական հարթակը (ԿՈԷԹԲ)¹, որի մշակման աշխատանքները սկսվել են 2014 թվականից: Իր աշխատանքներում ԿՈԷԹԲ-ը հետամուտ է սկզբունքի վրա հիմնված մոտեցմանը: Ներկայացվել են երկու հիմնական փաստաթղթեր՝ «Կրթության ոլորտում էթիկայի սկզբունքները» (առավելապես հենվում է համոզմունքների ու արժեքների վրա) և «Կրթության ոլորտում բոլոր դերակատարների էթիկայի վարքագիծը» (որտեղ ներկայացված են մասնագիտական գործելակերպի էթիկայի կանոններն ու սկզբունքները): Ինչպես բացատրեց պրոֆեսոր Սմիթը, ծրագրի իրականացման ժամանակ այս երկու փաստաթղթերը պետք է համաձայնեցվեն: Եվրոպայի խորհրդի աշխատանքը, անտարակույս, հիմնվում է մի շարք այլ հաշվետվությունների ու փաստաթղթերի վրա, այդ թվում՝ ՀՄԱ և Մագնա Կարտա դիտարանի 2012 թվականի էթիկայի ինստիտուցիոնալ կանոնների ուղեցույցը, և այլն: Այս բոլոր փաստաթղթերը պետք է ծառայեն որպես «սկզբնաղբյուր հանդիսացող փաստաթղթեր» և որպես այդպիսին պետք է խթանեն հետագա գործողությունների իրականացումը:

Պրոֆեսոր Սմիթը ընդգծեց, որ անհրաժեշտ է առաջ շարժվել՝ հաղթահարելով հակակոռուպցիոն կարգավորման «մեխանիկական» միջոցառումները և որ ամբողջ հասարակությունը կարիք ունի հավատարիմ մնալու էթիկայի դրական սկզբունքներին: ԿՈԷԹԲ փաստաթղթերը տարածվում են կրթության ոլորտի բոլոր հիմնական

¹ www.coe.int/etined

դերակատարների վրա և դրանցում հատուկ ուշադրություն է դարձվում հանրային պատասխանատվություն սկբունքին:

Բարձրագույն կրթությանը առնչվող այդ դերակատարներն են՝

Պրոֆեսորադասախոսական կազմ (սրա ներքո հասկանում ենք

պրոֆեսորադասախոսական այն ազդեցիկ կազմը, որը օրինակ է ծառայում

բարեվարքությունը խթանելու համար)

Ուսանողներ (համարվում են ծնողական միջամտությունից զերծ՝ իրենց ԲԿ համայնքների

լիարժեք չափահաս անդամները)

Մտղներ ուսանողների հոգաբարձուները, խնամք տրամադրողները, խնամակալները

(առանց անտեղի միջամտության)

Բուհերի վարչական աշխատակազմն ու ղեկավարությունը

Համապատասխան պետական պաշտոնյաները և

Քաղաքական առաջնորդներ, քաղաքացիական հասարակության լայն շերտերի

ներկայացուցիչներ:

Համատեքստավորում. Հայաստանում բարձագույն

կրթությանը ներկայացվող մարտահրավերները

Հայաստանի կրթության և գիտության փոխնախարար՝ տիկին Կարինե Հարությունյանը ներկայացրեց Հայաստանում տիրող իրավիճակի ընդհանուր նկարագիրը: Նա նշեց, որ կան երկու գործող փաստաթղթեր՝ Պրոֆեսոր Յան Սմիթի և պարոն Թոմ Համիլթոնի կողմից պատրաստված՝ Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգում բարեվարքության վրա ազդող գործոնների ռիսկի վերլուծությունը (2015 թվականի ապրիլ) և Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և դրա իրականացման 2015-2018 թթ.-ի միջոցառումների ծրագիրը, որը ընդունվել է Հայաստանի Կառավարության կողմից (որոնց կցվում են մի շարք այլ իրավական փաստաթղթեր), որոնք հիմք են հանդիսանում միջոցառումներ իրականացնելու համար: Կառավարության գործողությունների նոր ծրագրով կրթությունը առաջնահերթություն է դարձել: Արդեն մշակվել են մի շարք իրավական փաստաթղթեր, ներառյալ ենթաօրենսդրական ակտերը: Որպես առաջնահերթություններ թվարկվել են մի շարք խնդիրներ՝ ընդունելության քննությունները,

պրոֆեսորադասախոսական կազմի մասնագիտական զարգացումն ու վերապատրաստումը (ներառյալ գնահատումը), բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների հավատարմագրումը, հանրային իրազեկումը, էլեկտրոնային թեստերի (ԷԹ) ներմուծումը և այլն: Ֆինանսավորման արդյունավետ համակարգի ներմուծումը կարող էր մեծապես ազդել կոռուպցիայի միտումների, ինչպես նաև որակի ապահովման զարգացման ու իրականացման վրա: Համակարգի թափանցիկությունը զգալի դեր է խաղում, իսկ Նախարարությունը մի շարք գործիքներ ու տեղեկատվական համակարգեր է ներմուծում թափանցիկությունն ու տեսանելիությունը բարելավելու համար, որոնցից են, ի թիվս այլնի, բոլոր դիպլոմների ու վկայականների գրանցումը և տեսչության զեկույցների հրապարակումը: Մի շարք բուհեր նաև կոռուպցիայի և դրա կանխարգելման մասին դասընթացներ են անցկացնում:

Նախարարության հիմնական նպատակը յուրաքանչյուր քաղաքացու համար, ըստ նրա կրթության և հետաքրքրությունների, որակյալ ուսուցման ապահովումն է՝ անկախ նրա տարիքից ու սոցիալ-տնտեսական կարգավիճակից: Դա իրականացնելու համար պետք է նվազագույնի հասցնել կոռուպցիոն ռիսկերը:

Դիտարկելով Հայաստանը բարձրագույն ուսումնական հաստատության տեսանկյունից՝ Երևանի պետական համալսարանի փոխտեկտոր Ռուբեն Մարկոսյանը ներայացրեց նոր հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացումը և 2015-2018 թվականների դրա գործողությունների ծրագրի: Երևանի պետական համալսարանը իր ներքին ռազմավարության մեջ ներառել է կոռուպցիայի դեմ պայքարը: Մարկոսյանը հարցրեց, թե ինչու է պրոֆեսորադասախոսական կազմը այդպիսի բացասական մոտեցումներ դրսևորում հակակոռուպցիոն խնդիրների բարձրացման հարցին և արդյոք դա հիմնավորում է այն տեսակետը, որ Հայաստանի ԲԿ-ում հակակոռուպցիոն գործունեությունը պետք է իրականացվի վերևից ներքև: Որպես երկրորդ խոշոր մարտահրավեր՝ Մարկոսյանը շեշտեց ուսանողների վերաբերմունքն ու ընկալումները: Ամենագլխավոր խնդիրը մնում է արժեքային համակարգի փոփոխությունը և ուսումնական համակարգի բարեփոխությունը որպես գերագույն արժեք ընկալելու մտածելակերպի ձևավորումը: Բուհերը պետք է մշակեն իրենց հակակոռուպցիոն ծրագրերը, այդ թվում՝ Էթիկայի կանոնագիրքը և պետք է տրամադրեն խրախուսական միջոցներ կոռուպցիոն խնդիրների հետագա

ուսումնասիրության համար: Թափանցիկության և հաշվետվողականության բարձրացման խնդրի հետ մեկտեղ Մարկոսյանը կարևորեց ֆինանսավորման խնդիրները և մարդկային ռեսուրսների կառավարման համակարգի բարեփոխումները:

Ընդհանուր մարտահրավերներ, ընդհանուր լուծումներ

Բարձրագույն կրթության քաղաքականության մասնագետ և Սլովենիայի Լյուբլյանայի համալսարանի «Կրթության քաղաքականության հետազոտությունների կենտրոն»-ի կրտսեր գիտաշխատող Կլեմեն Միկլավիչի կողմից կոռուպցիայի փորձառությունը և կրթության ոլորտում թափանցիկության ապահովման համար կարգավորող միջոցառումները թեմայով շնորհանդեսի միջոցով մենք հնարավորություն ստացանք ճանաչելու այն խոշոր մարտահրավերները, որոնց բախվում է Եվրոպայի և ամբողջ աշխարհի բարձրագույն կրթության ոլորտը: Բարձրագույն կրթության զանգվածայնությունը, որի արդյունքում ունենք ուսանողների խիստ տարաբնույթ զանգված, մեզ համար մի շարք նոր խնդիրներ է առաջ բերում: Միկլավիչը կրկին անդրադարձավ ոլորտի հետագա ուսումնասիրության անհրաժեշտությանը՝ առկա իրավիճակը առավել համապարփակ գնահատելու համար: Որակի մշակույթի բացակայությունը, որակյալ դասախոսական կազմի բացակայությունը, որակի գնահատման և հավատարմագրման թերի ընթացակարգերը ուղղակի սպառնալիքներ են կրթության համակարգի բարեփոխության համար:

Այսօր մենք կանգնած ենք վճարովի բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ավելացման, բարձրագույն կրթության համար պետական բյուջեից միջոցների կրճատման և զգալի թվով մասնավոր բուհեր ունեցող համակարգերի իրականության առջև: Արդյունքում փոխվում են դասախոսների և ուսանողների միջև եղած հարաբերությունները, իսկ ֆինանսավորման արտաքին աղբյուրները անտեսում են բարձրագույն կրթության մանկավարժական կողմերը: Միջազգային ճանաչում ձեռք բերելու մրցավազքում բուհերը ենթարկվում են վարկանիշ ձեռք բերելու մի շարք մեխանիզմներով պայմանավորված ճնշման, ինչը հնարավոր է հանգեցնի (հետազոտության) որակի չափանիշների իջեցմանը:

Միկլավիչը մեզ հիշեցրեց, որ այդ մարտահրավերներին դիմակայելու համար անհրաժեշտ է դրանց նկատմամբ կիրառել ոչ միայն վերնից ներքև այլև ներքևից վերև մոտեցում: Բոլոր կարգավորող իրավական ակտերում ու մեխանիզմներում պետք է հաշվի առնվեն տեղական

մշակույթն ու արժեքները, տվյալ համայնքի համոզմունքներն ու ավանդույթները, մինչդեռ միջազգային հանրությունը կարող է այս գործընթացում միայն որպես օժանդակող կողմ ծառայել:

Խորվաթիայի Զագրեբ քաղաքի համալսարանի նախկին ռեկտոր՝ պրոֆեսոր Ալեքսա Բժելիսը համալսարանի ղեկավարության տեսանկյունից ներկայացրեց համընդհանուր մարտահրավերները: Բժելիսը շեշտեց կանխարգելման անհրաժեշտությունը՝ ուսումնական համայնքում, ինչպես նաև ամբողջ հասարակության մեջ դրական արժեքներ սերմանելու նպատակով կանխագիշ մոտեցում կիրառելու առումով: Կրթության համակարգում բարեվարքության, հավասարության, արդարության, անաչառության և խտրականության բացակայության սկզբունքները անհրաժեշտ է կիրառել ուսումնական ամբողջ գործունեության մեջ: Ակնկալվում է, որ որոշում կայացնելու գործընթացները պետք է լինեն հաշվետվողական և թափանցիկ: Ինստիտուցիոնալ ինքնավարությունը և կրթության ազատությունը շարունակում են գերագույն արժեքներ մնալ: Բուհական մակարդակը կարգավորող բոլոր իրավական ակտերը պետք է երաշխավորեն այնպիսի մանրամասն ընթացակարգերի կիրառում, որոնցում հաշվի կառնվեն էթիկայի ու կարգապահական խնդիրների միջև եղած տարբերությունները, մինչդեռ քրեական խնդիրները մնում են ազգային և միջազգային օրենսդրության և դատական մարմինների համակարգի իրավագործության շրջանակներում: Մի շարք օրինակների և դեպքերի միջոցով Բժելիսը բացատրեց համալսարաններում կոռուպցիայի դեմ պայքարի և բարեվարքության խնդիրների հնարավոր լուծումներն ու ընթացակարգերը:

Եվրոպական ուսանողների միության փոխնախագահ՝ տիկին Լիա Մեյսթերը ուսանողների տեսանկյունից ներկայացրեց ուսանողների պայքարը ակադեմիական բարեվարքության և հակակոռուպցիոն միջոցառումների համար: Ուսանողները կարևորում են կրթության (ներառյալ ուսանողակենտրոն ուսուցումը) որակի և բոլոր մակարդակներում ու ոլորտներում ուսանողների ներգրավմամբ որոշում կայացնելու գործընթացների թափանցիկությանն առնչվող խնդիրները: Այդ խնդիրները բարելավելու նպատակով ԵՊՀ ուսանողները մասնակցում են մի շարք ծրագրերում՝ ESPAQ- «Հայաստանի բարձրագույն կրթության որակի ապահովմանը ուսանողների ներգրավվածության ընդլայնում» (Տեմպուս), PASCL- «Ուսանողակենտրոն ուսուցման փորձագիտական գնահատում» (Մշտական

կրթություն), QUEST-«Ուսանողների համար որակի որոնում» (Մշտական կրթություն), «Որակի ապահովման կենտրոն», Վերապատրաստում ու փոխանակում. Ուսանողների կենտրոնացված ուսուցման կենտրոն՝ Վերապատրաստում և փոխանակում և այլն: Մեյսթերը ընդգծեց խնդրի սոցիալական կողմի կարևորությունը և ուսանողների կյանքին գործուն մասնակցության և նրանց օժանդակելու խնդիրները, որոնք անխոսափելիորեն ազդում են ակադեմիական բարեվարքության և հակակոռուպցիոն պայքարի վրա: Ակտիվ և ապահովված, ինչպես նաև վերապատրաստված ուսանողները որակյալ կրթություն ստանալու պատասխանատվություն են ստանձնում և ուսումնական համայնքի մյուս ներկայացուցիչների հետ կարող են պայքարել կոռուպցիայի դեմ: Ուսանողների ակտիվության կարևորության մասին իր շնորհանդեսում ներկայացրեց Հայաստանի ուսանողական ազգային ասոցիացիայից օրիորդ Մերի Հայրապետյանը, որտեղ նա պատմեց ՀՈՒԱԱ-ի կողմից ԵԱՀԿ-ի աջակցությամբ իրականացված «Բոլոնյան համակարգն ուսանողի աչքերով» ուսումնասիրության մասին:

Պրոֆեսոր Յան Կ. Սպիրի կողմից ներկայացված ներածական խոսքից հետո, մասնակիցները բաժանվեցին երեք խմբերի և քննարկեցին գործողությունների հնարավոր ուղիները շահագրգիռ երեք խմբերի՝ պրոֆեսորադասախոսական կազմի, ուսանողների և որակի ապահովման հաստատությունների համար:

Որն է հաջորդ քայլը: Պրոֆեսորադասախոսական կազմ

Պրոֆեսոր Ալեքսա Բժենիսի դեկլարությամբ աշխատաժողովում ուսումնական համայնքի համար հետագա քայլերը քննարկելիս՝ մասնակիցները համաձայնության եկան հետևյալ շատ կարևոր խնդիրների շուրջ՝

- Գործող իրավական ակտերի կիրարկումը - Օրենսդրությունը հաճախ արդեն նախագծված ու ընդունված է լինում, այն պարզապես պետք է կիրարկել:
- Խրախուսական միջոցներն ու պատժամիջոցները (գնահատում) - Լուրջ քննարկումները պետք է հանգեցնեն կոռուպցիայի դեմ պայքարի խրախուսական միջոցների և պատժամիջոցների վերաբերյալ հստակ առաջարկությունների ներկայացման՝ կառումպացված կամ կոռուպցիոն գործելակերպի դրսևորման առումով պրոֆեսորադասախոսական կազմին գնահատելու միջոցով:

- Հեղինակությունն ու ճանաչումը - պետք է լինեն այն արժեքները, որոնց ձգտում է տվյալ հաստատության ակադեմիական համայնքը և որպես այդպիսին պետք է լինեն որակի բարելավման և կոռուպցիայի դեմ պայքարի համար կիրառվող խրախուսական միջոցներ:
- Ուսումնական բարեվարքություն - Այստեղ մեծ կարևոր ունի էթիկայի հանձնախմբերի օրինականությունը:
- Էթիկական վարքագծի մոդելներ - կանխարգելման միջոցը պետք է իրազեկությունը բարձրացնելու քարոզարշավի շրջանակներում շեշտի լավ գործելակերպի օրինակները և խթանի տվյալ ակադեմիական համայնքի հաջողված մոդելները:
- Աշխատանքային պայմանագրերը - պետք է հստակ կապ ունենան կոռուպցիայի դեմ միջոցառումների հետ և պատժամիջոցներ ներառեն կոռումպացված (կոռուպցիոն) վարքագծի համար:
- Ընթացակարգերի գաղտնիությունը - ակադեմիական համայնքում վստահություն ձևավորելու տեսանկյունից որոշիչ դեր է խաղում կոռուպցիայի և բարեվարքության նման գաղտնի խնդիրների հետ առնչվելիս:
- Բուհի մասշտաբը - կարող է պայմանավորել ձեռնարկվող միջոցառումների տեսակը, քանի որ միջինստիտուցիոնալ հարաբերությունների դինամիկան մեծապես պայմանավորված է դրանով:

Որն է հաջորդ քայլը: Ուսանողներ

Կլեմեն Միկլավիչի և Լիա Մեյսթերի ղեկավարած աշխատաժողովում ուսանողները բարձրացրեցին հետևյալ հարցերը՝

- Կոռուպցիոն վարքագծի ակունքները ճանաչելը - կոռուպցիոն վարքագծի գլխավոր պատճառներից մեկը սոցիալ-տնտեսական իրավիճակն է, բայց այս խնդիրը անշուշտ հետագա ուսումնասիրության կարիք ունի:
- Գնահատման գործելակերպերը - նշվել են որպես ամենահավանական իրավիճակներ, որոնք կարող են կոռուպցիոն բարձր ռիսկ պարունակել:
- Անվանարկելն ու ամոթանքի ենթարկելը - հեղինակություն - ներառվում են մտածելակերպի փոփոխությանն ուղղված այլ ջանքերի շարքում. ուսանողները կրկին նշեցին ուսանողների և պրոֆեսորադասախոսական կազմի հեղինակության

թափանցիկությունն ապահովելու կարևորությունը: Մշակույթի փոփոխության ժամանակ գիտելիքը պետք է ընկալվի որպես կրթության առանցքային արժեք:

- Միատեսակ ընթացակարգեր բոլոր համալսարաններում (էթիկայի հանձնախմբեր) - Ուսանողների կարծիքով երկրի բոլոր բուհերում միատեսակ ընթացակարգեր ունենալը վճռորոշ նշանակություն ունի, քանի որ այդ դեպքում հեշտությամբ կարելի է հասնել ընթացակարգերի թափանցիկության և ուսանողները առավել իրազեկված կլինեն իրենց իրավունքների և գործելու հնարավոր եղանակների մասին:
- Ուսանողների հակակոռուպցիոն ցանցը - ուսանողի իրավունքի պաշտպաններ)- հակակոռուպցիոն պայքարին ուսանողների ներգրավվածությունը մեծացնելու համար կարելի է վերանայել հատուկ ուսանողական մարմիններ ստեղծելու հնարավորությունը:

Որն է հաջորդ քայլը: Որակի ապահովում

Անուշավան Մակարյանի և Լիլիթ Ջաքարյանի ղեկավարած՝ բարձրագույն կրթության ոլորտում թափանցիկությունն ու բարելավաբությունը մեծացնելուն ուղղված որակի ապահովման դերի մասին աշխատաժողովում արվեցին հետևյալ եզրակացությունները՝

- Հավատարմագրման չափանիշներն ու որակի գնահատման ներքին միջոցառումները (ինքնագնահատում) - որանք առանցքային դերակատարում ունեն բարձրագույն կրթության որակի բարելավման հարցում:
- Հաշվետվողականությունը - բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների հիմնական արժեքներից է և անբաժան է ինստիտուցիոնալ ինքնավարությունից:
- Ռեսուրսները - հարկ է ստեղծել որակի ապահովման կենտրոններ և ապահովել ռեսուրսների հասանելիությունը բոլոր բուհերում:
- Ռիսկ. գործընթացի բյուրոկրատացում - պետք է խուսափել մեծ քանակությամբ խիստ իրավական ակտեր ներկայացնելուց, որոնք կծանրացնեն գործընթացը և այն անարդյունավետ կդարձնեն. ավելի շուտ անհրաժեշտ է ապահովել, որ գործող ընթացակարգերն ու պատժամիջոցները լինեն հստակ, պարզ և բոլորի համար նույնը:
- Հիմնական նպատակները պետք է լինեն գրագողությունը վերացնելը, գնահատման համակարգում կոռուպցիան վերացնելը և մշակութային մտածելակերպի փոփոխությունը:

Թեև ներկայացված մի շարք հարցեր դեռ մշակման ու ծրագրի իրականացման հետագա փուլերում քննարկման կարիք ունեն, համաժողովում հիմնարար կանոններ սահմանվեցին գործողությունների ընթացքի համար. դրանք են՝ խնդրին առնչվող բոլոր շահագրգիռ կողմերի մասնակցության անհրաժեշտությունը, կարգավորման հստակ դաշտի ձևավորումը, որի շրջանակներում կարող է գործել Հայաստանի բարձրագույն կրթության համակարգը, մշակութային մտածելակերպի փոփոխության անհետաձգելի անհրաժեշտության մասին համաձայնության ձեռք բերումը, և որ ամենակարևորն է, այն համընդհանուր համաձայնությունը, որ մենք չպետք է պայքարենք կոռուպցիայի դեմ, այլ համագործակցենք կոռուպցիայի դեմ պայքարում:

